

Nakhon Hong City, Pak Chom District: Guidelines for Developing Sustainable Tourism in Loei Province

Thairoj Phoungmanee^{1*}, Kotchasee Charoensuk¹, Nasiry Siriparima¹, Pacharamon Jaingamdee¹, Orathai Jitthaisong² and Marisa Phiromtan De Bels²

Received: 14/6/2024, Revised: 21/9/2024, Accepted: 20/12/2024

Abstract

This article aims to present guidelines for developing a sustainable tourism city in Pak Chom District, Loei Province. Data were collected through documents and field survey, and were analyzed by content analysis. The findings reveal that Pak Chom District has a unique identity as a tourism area, centered around the Nakhon Hong legend. The area can be divided into two parts: 1) the downtown area, which includes residential neighborhoods, government offices, commercial establishments, the Phaya Anantara Nagathibodi Naga yard, a community market, and a bus terminal; and 2) natural resource areas and residential zones that showcase local lifestyles and cultures, such as Phu Kong, Phu Lamduan, Kaeng Chan, the Mekong Art Park, and areas focused on stone collection and gold panning. The government has strategies to continuously promote these locations as tourism destinations. To develop Pak Chom District into Nakhon Hong City with a focus on sustainable tourism management, the guidelines are as follows: 1) establish a tourism strategy for Pak Chom-Nakhon Hong, involving both government and private agencies within and outside the area; 2) explore ways to create tourist-friendly zones, emphasizing the development of attractions, spaces, and activities; and 3) implement a sustainable tourism development process that fosters community participation and collaboration among tourism management partners.

Keyword: Pak Chom - Nakorn Hong City, Sustainable Tourism, Tourism Resources

¹Department of Humanities, Faculty of Humanities and Social Sciences, Loei Rajabhat University, 42000

²Department of Applied Science, Faculty of Science and Technology, Loei Rajabhat University, 42000

* Corresponding author, e-mail: thai-roj@hotmail.com

ปากชมเมืองนครหงส์: แนวทางการพัฒนาพื้นที่สู่การเป็นเมืองท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อำเภอปากชม จังหวัดเลย

ไทยโรจน์ พวงมณี^{1*}, คชสิทธิ์ เจริญสุข¹, ณศิริ ศิริพริมา¹, พชรมณ ใจงามดี¹,
อรทัย จิตไธสง² และ มาริษา ภิรมย์แทน เดอ เบลส์²

วันรับบทความ: 14/6/2024, วันแก้ไขบทความ: 21/9/2024, วันตอบรับบทความ: 20/12/2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาพื้นที่สู่การเป็นเมืองท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในอำเภอปากชม จังหวัดเลย เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการลงพื้นที่สำรวจข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา พบว่า อำเภอปากชมเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวที่มีอัตลักษณ์จากการนำเสนอเรื่องราวตำนานเมืองนครหงส์ โดยพื้นที่แบ่งเป็น 2 ส่วนคือ 1) ย่านตัวเมืองเป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัย ที่ตั้งของหน่วยงานราชการ สถานประกอบการ ลานพญานาค พญอนันตรนาคาธิปไตย ตลาดชุมชนและท่ารถประจำทาง และ 2) ย่านนอกตัวเมืองเป็นพื้นที่ทางธรรมชาติ และพื้นที่อยู่อาศัยที่แสดงวิถีชีวิตและวัฒนธรรม เช่น ภูซ้องภูถ้ำดอน แก่งจันทร์ สวนศิลป์ริมโขง วัฒนธรรมการเก็บหินเบี้ยและการร่อนคำ ซึ่งภาครัฐได้มียุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ส่วนการพัฒนาเมืองปากชมเป็นเมืองนครหงส์สู่การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีแนวทางดังนี้ 1) การกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวปากชมเมืองนครหงส์ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในและนอกพื้นที่ 2) การค้นหาแนวทางสร้างสรรค์พื้นที่เมืองท่องเที่ยวด้วยแนวคิดการสร้างสรรค์สถานที่ พื้นที่ และกิจกรรมท่องเที่ยว และ 3) การสร้างกระบวนการพัฒนาเมืองท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยว

คำสำคัญ: ปากชมเมืองนครหงส์ การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทรัพยากรการท่องเที่ยว

บทนำ

ปากชมเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเลยที่อยู่ติดกับอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย และอำเภอสังขาม จังหวัดหนองคาย โดยภาพรวมพื้นที่เป็นพื้นที่ราบและพื้นที่เชิงเขา ในอดีตอำเภอปากชมเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอเชียงคาน ด้วยเป็นพื้นที่กั้นด่านและการเดินทางไม่สะดวก ในปี พ.ศ. 2510 กระทรวงมหาดไทยได้

¹ ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย 42000

² ภาควิชาวิทยาศาสตร์ประยุกต์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย 42000

* ผู้ประพันธ์บรรณกิจ ติดต่ออีเมล e-mail: thai-roj@hotmail.com

ประกาศยกฐานะให้เป็นกิ่งอำเภอปากชมและปี พ.ศ. 2514 รัฐบาลได้ออกพระราชกฤษฎีกายกกระดับให้เป็นอำเภอปากชม มีสถานะเป็นอำเภอชายแดนที่มีอาณาเขตติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เนื่องจากอำเภอปากชมติดชายแดนทำให้ผู้ก่อการร้ายเข้ามาแทรกซึมในพื้นที่และบ่อนทำลายด้านการทหารและด้านการเมืองอย่างรุนแรง กองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) ได้ร่วมกับกระทรวงมหาดไทย กำหนดให้อำเภอปากชมเป็นอำเภอตัวอย่างการต่อสู้เอาชนะกับกลุ่มคอมมิวนิสต์ตามแนวคิยยุทธการที่ 115 กอ.รมน. ตั้งแต่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ซึ่งต่อมาได้ปรับปรุงให้เป็นอำเภอรากฐานรัฐพัฒนา (อ.รพ.) ของ กอ.รมน. ปัจจุบันอำเภอปากชมมีตำบลอยู่ในเขตการปกครอง จำนวน 8 แห่ง คือ เทศบาลตำบลปากชม เทศบาลตำบลเชียงกลม เทศบาลตำบลคอนสา องค์การบริหารส่วนตำบลนครหงส์ องค์การบริหารส่วนตำบลหาดคัมภีร์ องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยบ่อซืน องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยพิชัย องค์การบริหารส่วนตำบลชมเจริญ มีหมู่บ้านทั้งสิ้น 50 หมู่บ้าน (Phoungmanee et al., 2022)

พื้นที่อำเภอปากชม มีประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับแม่น้ำโขง จุดเด่นคือ เส้นทางกรมคมนาคมเลียบบนแม่น้ำโขงที่สวยงามเป็นปัจจัยการจัดการท่องเที่ยวชุมชนและจังหวัดเลย เช่น หมู่บ้านวินัย เป็นพื้นที่ค้าฝิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ม้งที่อพยพเข้ามาในช่วงสงครามในลาว หรือพื้นที่ประวัติศาสตร์การต่อสู้บนภูผงูและภูลำดวน วิถีชีวิตการหาปลาในแม่น้ำโขง ประเพณีลอยกระทงสาย ผ้าทอพื้นบ้าน รวมถึงประเพณีตามชนบทอีสานสองคลองสิบสี่ด้วย (Phoungmanee et al., 2018) นักท่องเที่ยวได้ขนานนามพื้นที่และเส้นทางของอำเภอปากชมว่า “ถนนสายโรแมนติก” เพราะมีพื้นที่ภูเขา แม่น้ำโขงที่มีเกาะแก่งตลอดเส้นทาง และพื้นที่ความเชื่อและความศักดิ์สิทธิ์ของพญานันตนาคาธิบดีคูเมืองปากชม ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาสัมผัสและเรียนรู้ผ่านการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์หลากหลาย เช่นเดียวกับพื้นที่เมืองปากชม มีพื้นที่การท่องเที่ยวเดิมและพื้นที่การท่องเที่ยวใหม่ที่พัฒนาขึ้น โดยยังไม่ได้กำหนดภาพลักษณ์และแบรนด์ที่ต้องการสร้างให้นักท่องเที่ยวรับรู้ถึงคุณค่า Phoungmanee et al., (2022) และ Simakhajornboon (2018) กล่าวว่า การพัฒนาพื้นที่อำเภอในฐานะเป็นเมืองสู่การเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์นั้นภาครัฐในและนอกพื้นที่ต้องสร้างความร่วมมือกับ นักวิชาการ ชาวบ้าน กลุ่มเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวให้เข้ามามีส่วนร่วมพัฒนา ร่วมสร้างการเปลี่ยนแปลงด้วยการแสวงหาแนวทางใหม่เชิงพื้นที่ โดยการพัฒนาพื้นที่ต้องสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงธรรมชาติและวิถีชีวิตที่ต้องอาศัยแม่น้ำโขงดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพการมีอัตลักษณ์ของพื้นที่และแม่น้ำโขงสามารถนำปรากฏการณ์น้ำแห่งนี้เร็วกว่าปกติมาสร้างจุดขายให้กับการท่องเที่ยวด้วยการบอกเล่าหรือจัดกิจกรรมที่สัมพันธ์กัน ผ่านเรื่องเล่าที่มีสาเหตุมาจากสร้างเชื่อนใน สปป.ลาว ซึ่งที่ผ่านมาชุมชน และเครือข่ายภาคประชาสังคม 8 จังหวัด ได้แก่ เชียงราย เลย หนองคาย บึงกาฬ นครพนม มุกดาหาร อำนาจเจริญและอุบลราชธานี ร่วมกับภาครัฐ เพื่อทำกิจกรรม “อนุรักษ์น้ำและพันธุ์ปลาในแม่น้ำโขง” ที่บึงหลุม บ้านปากมั่ง อำเภอปากชม จังหวัดเลย พิธีกรรมสำคัญ ได้แก่ การบวงสรวงพญานาค พิธีกรรมการสาบานตน และพิธีกรรมการปล่อยปลา ซึ่งได้ถูกนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์สื่อความหมายถึงผลกระทบจากการสร้างเขื่อนทำลายทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะพันธุ์ปลาในแม่น้ำโขง และความเดือดร้อน

(Srichanthawong, 2022) สำหรับการ จัดเทศกาลกินปลาแม่น้ำโขงจัดช่วงเดือนมีนาคมของทุกปี จึงเป็น ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นจุดแข็งให้กับอำเภอปากชมใช้เป็นข้อมูลสร้างกลยุทธ์การพัฒนาเมืองปากชมให้ เป็นเมืองท่องเที่ยวโดยใช้ตำนานเมืองนครหงส์ นำมาสร้างอัตลักษณ์ให้เป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยวใหม่

การพัฒนาพื้นที่ระดับอำเภอให้เป็นเมืองท่องเที่ยวขึ้น นายอำเภอหรือผู้นำหน่วยงานปกครองส่วน ท้องถิ่นต้องสร้างการรับรู้ให้กับประชาชนและบุคลากรทุกฝ่ายถึงการเป็นเมืองท่องเที่ยวและการนำอัตลักษณ์ ของอำเภอปากชมมาสร้างเป็น “เมืองนครหงส์ เมืองแห่งการท่องเที่ยว” มีการจัดกิจกรรมเตรียมความพร้อม อย่างต่อเนื่อง เช่น การประชุมระดมความคิดเห็น การอบรมเชิงปฏิบัติการเป็นเจ้าบ้านที่ดี การเป็นผู้สื่อ ความหมายการท่องเที่ยว การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน และกิจกรรมการท่องเที่ยว ส่วนการพัฒนาพื้นที่ การท่องเที่ยวเป็นเมืองท่องเที่ยวควรให้ความสำคัญกับพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรม ต้องทำให้พื้นที่ที่มีลักษณะ เป็นย่าน (District Distinction) พื้นที่สร้างตัวตน (Place Identity) มีลักษณะเฉพาะ (Characteristic) สร้างได้ 2 ลักษณะ คือการเป็นเมืองเก่าที่สร้างหรือหลงเหลือความเป็นอดีต และการสร้างเมืองใหม่ โดยสร้าง ภาพลักษณ์ให้กับพื้นที่ด้วยการกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาเมืองท่องเที่ยวและพัฒนาคุณภาพชีวิตไปพร้อมกัน (Kumpetch, 2017) ซึ่งการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวอย่างชัดเจน ต้องมุ่งหวังให้พื้นที่ ได้แสดงตัวตนผ่านวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ผู้คน บรรยากาศ ธรรมชาติและเงื่อนไขอื่นที่เกี่ยวข้องกับ ความสะดวกสบาย ศักยภาพของพื้นที่และกิจกรรมที่ทำนาย ดังนั้นการออกแบบและพัฒนาเมืองท่องเที่ยวนั้น ต้องมีแนวคิดหลักดังนี้ (1) การท่องเที่ยวต้องยั่งยืน (2) เข้าใจนักท่องเที่ยว (3) สร้างประสบการณ์ให้กับ นักท่องเที่ยว (4) พัฒนาและออกแบบกิจกรรมและพื้นที่ตามบริบทที่เหมาะสมกับพื้นที่ (5) ยกระดับเมืองให้ดี ขึ้นอย่างต่อเนื่องสามารถตอบโจทย์คนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี (6) ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ของชุมชน และ (7) เชื่อมโยงองค์ประกอบระดับภาค เมืองและชุมชน (Ratanawaraha & Thanapet, 2019)

อย่างไรก็ดีการพัฒนาพื้นที่อำเภอปากชมให้เป็นเมืองท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น จะต้องมีการสร้าง ต้นแบบพื้นที่เฉพาะและบุคลากรทางการท่องเที่ยวบางส่วนให้เข้มแข็งและมีมาตรฐานก่อน เพื่อสร้างการรับรู้ อันจะช่วยเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว สร้างมูลค่าและขยายฐานเศรษฐกิจให้กว้างขวางและมีมูลค่ามากขึ้น (Ratanawaraha & Thanapet, 2019) ส่วนการอบรมเชิงปฏิบัติการจะสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับคนใน พื้นที่อำเภอปากชมได้เข้าใจถึงทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ โดยเฉพาะการร่วมกัน สร้างองค์ความรู้และตัวตน “เมืองนครหงส์” ซึ่งมีพื้นที่ประวัติศาสตร์ ธรรมชาติ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมเป็น ฉากทัศน์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ประสบการณ์ตรงเชิงสุนทรียศาสตร์จากการรับรู้อัตลักษณ์และความแตกต่าง จากสภาพพื้นที่ บรรยากาศ และผู้คนที่หลากหลาย อย่างไรก็ตามเมืองนครหงส์ในฐานะเมืองแห่งท่องเที่ยว อย่างยั่งยืน จึงต้องมีการปรับภาพลักษณ์เชิงกายภาพ เช่นเดียวกับภาครัฐต้องกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ การพัฒนาเมืองเป็นเมืองท่องเที่ยว ได้วางแผนปรับภาพลักษณ์ กำหนดอัตลักษณ์วัตถุสิ่งของหรือผลิตภัณฑ์ให้ เป็นสิ่งแทนพื้นที่เพื่อสร้างการรับรู้ได้กว้างขวาง (Phoungmanee et al., 2022) อำเภอปากชมต้องมีแผนการ พัฒนาเพียงแผนเดียวและเป็นผู้ประสาน มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อสร้างและปรับปรุงให้เกิดบรรยากาศ

เมืองนครหงส์ พัฒนาศักยภาพคนในเมืองและย่านการท่องเที่ยว ปรับปรุงและพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก สาธารณูปโภคให้มีลักษณะเชิงสร้างสรรค์เพื่อตอบสนองเป้าหมายปลายทางคือ เมืองท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จากการศึกษาสถานการณ์ท่องเที่ยวอำเภอปากชม พบว่า มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวค่อนข้างน้อย เนื่องจากสภาพพื้นที่ตั้งอยู่ห่างไกลจากจังหวัดเลย และมีแหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่นน่าสนใจมากกว่า เช่นเดียวกับการพยายามสร้างกลุ่มการจัดการท่องเที่ยวขึ้นมา พบว่า ยังมีปัญหาในเรื่องความไม่เชี่ยวชาญในการจัดการคน พื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยว ดังเช่นพื้นที่การท่องเที่ยวบ้านห้วยเหียมที่มีปัจจัยภายในกลุ่มที่ เช่นเรื่องการสื่อสารและการมีส่วนร่วมของชุมชน (Khaoprasert et al., 2022) จึงทำให้พื้นที่การท่องเที่ยว ขาดมาตรฐาน รวมทั้งยังไม่มีความร่วมมือดำเนินการเชิงยุทธศาสตร์ของภาครัฐในพื้นที่ นอกพื้นที่ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา จึงยังไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมมากนัก โดยชุมชนต้องการให้พัฒนาภาพลักษณ์ อำเภอปากชมให้เป็นเมืองนครหงส์ที่มาจากตำนานเชิงพื้นที่ผ่านการสร้างพื้นที่เฉพาะ การสร้างสัญลักษณ์ที่เป็นภาพแทนทางวัฒนธรรมที่สามารถสื่อสารให้กับนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนได้ ดังนั้นคณะผู้เขียน บทความจึงต้องการนำเสนอแนวทางการพัฒนาสู่เมืองท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อำเภอปากชม จังหวัดเลย

แนวคิดการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นเมืองท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) หมายถึง การพัฒนาที่เพียงพอกับความ ต้องการของคนปัจจุบันภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยไม่เบียดบังหรือลดทอนโอกาสการพัฒนาของคน รุ่นต่อไป (Choibamroong, 2011) ในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่สัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ส่วน การพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนนั้นมีคนเป็นศูนย์กลาง ได้แก่ 1) การใช้ประโยชน์ที่ดินเหมาะสม โครงสร้างพื้นฐาน ได้มาตรฐาน ปลอดภัย มั่นคงด้านที่อยู่อาศัย และเศรษฐกิจ 2) คนในฐานะทรัพยากรมีสุขภาพดี ได้รับการ ศึกษาเหมาะสมและเท่าเทียม ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเอื้ออาทรมีกิจกรรมสร้างสรรค์ สังคม ดำรงประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) ทรัพยากรธรรมชาติสมบูรณ์ มีพื้นที่สีเขียวเพียงพอ ของเสียหรือมลพิษ ถูกจัดการอย่างเหมาะสม วิถีชีวิตของผู้คนเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 4) ผู้นำมีวิสัยทัศน์และแผนงานชัดเจน บุคลากรเชี่ยวชาญ ระบบการบริหารจัดการดี และมีนวัตกรรมพัฒนาเมือง สำหรับการพัฒนาพื้นที่เป็นเมือง ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นต้องบูรณาการหน่วยงานหลายฝ่ายเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่ร่วมกันกำหนดไว้ ซึ่งแผนการพัฒนาระดับอำเภอควรมีแผนลักษณะบูรณาการหลักที่มาจากการร่วมมือของคนในพื้นที่ร่วมกับ ภาครัฐ (Simakhajornboon, 2018) ส่วนการพัฒนาแบรนด์ของเมืองท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นอาจใช้วิธีการตั้ง คำถามดังนี้ 1) เมืองมีอะไรที่ยังคงอยู่ทั้งด้านที่ดีและไม่ดี 2) เมืองมีจุดยืน (Position) อย่างไรในอนาคตและจะ สามารถปรับเปลี่ยนเมืองไปสู่เป้าหมายได้อย่างไร 3) เมืองสามารถสร้างจุดเด่นและคุณค่าให้กับนักท่องเที่ยว เป้าหมายได้อย่างไร 4) สามารถสร้างจุดยืนเมืองใหม่ (Positioning) ให้เป็นจริงได้อย่างไร และ 5) จะสร้าง ปัจจัยความสำเร็จของยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองท่องเที่ยวได้อย่างไร (Ratanawaraha & Thanapet, 2019)

สำหรับการบูรณาการแผนงานพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวระดับอำเภอปากชมอย่างยั่งยืนนั้นตามแนวคิดของ Suraphee & Pimonsompong (2017) ได้กล่าวว่า การพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวให้มีลักษณะเฉพาะนั้นอาจกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวแบบเนิบช้า มีขั้นตอนดังนี้ 1) ขั้นการร่วมสำรวจองค์ประกอบแหล่งท่องเที่ยวเพื่อพิจารณาลักษณะเฉพาะ และกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม 2) ขั้นการออกแบบและสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 3) ขั้นการดำเนินงานพัฒนาพื้นที่ด้วย 5 แนวทางดังนี้ (1) สร้างรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ โดยยึดหลักความโดดเด่นของวิถีชีวิต วัฒนธรรม ธรรมชาติที่เชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ได้ (2) ร่วมคิดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (3) ร่วมเสริมสร้างทักษะการเป็นเจ้าบ้านที่ดี (4) ร่วมจัดทำข้อมูลและสื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว และ 5) ร่วมจัดการคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานและยั่งยืน อย่างไรก็ตามแนวทางดังกล่าวถือว่าเป็นแนวทางการขับเคลื่อนด้วยการมีส่วนร่วม เน้นผลการพัฒนาอย่างแท้จริง นอกจากนี้การพัฒนาพื้นที่เป็นเมืองการท่องเที่ยวยังสามารถใช้แนวคิดการสร้างเมืองหรือ “ถิ่นที่” (Place-making Concept) ควรจัดการพื้นที่ให้โดดเด่นและตอบสนองการใช้ชีวิตคนในพื้นที่นั้น ส่วนการดำเนินงานทำได้ด้วยการสร้างพื้นที่เชิงปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Sociability) มีลานกิจกรรมทางสังคม ส่วนการกำหนดกิจกรรมและรูปแบบการใช้งาน (Uses & Activities) เพื่อรองรับบุคคลหลากหลายต้องออกแบบพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพและสุนทรียะที่ดี สำหรับการกำหนดเส้นทางสัญจรและการเชื่อมต่อที่สะดวก (Access & Linkage) มีสิ่งอำนวยความสะดวก และมีภาพลักษณ์ที่ดี (Comfort & Image) เช่น พื้นที่สะอาด สภาพแวดล้อมกายภาพสวยงาม (Kumpetch, 2017) ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมพัฒนาพื้นที่ให้ก้าวหน้า เช่น ตลาดบางหลวง ร.ศ.122 และตลาดน้ำบางน้ำผึ้งใช้บรรยากาศของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในพื้นที่มาจัดการเป็นเมืองท่องเที่ยว ดังนั้นการพัฒนาพื้นที่เป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นต้องเริ่มจากภาครัฐเป็นผู้นำและสร้างเครือข่ายความร่วมมือหาแนวทางการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นเมืองที่มีอัตลักษณ์ โดยกำหนดยุทธศาสตร์ที่เอื้อต่อการพัฒนาพื้นที่และบุคคลให้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการ (Choibamroon, 2011)

ข้อมูลพื้นที่และทรัพยากรการท่องเที่ยวอำเภอปากชม

อำเภอปากชมพื้นที่มีพื้นที่ทั้งหมด 957.0 ตารางกิโลเมตร (369.5 ตารางไมล์) แบ่งเขตการปกครองย่อยออกเป็น 6 ตำบล 50 หมู่บ้าน มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 8 แห่ง มี 42,276 คน มีคำขวัญที่สะท้อนอัตลักษณ์ของพื้นที่คือ “ถิ่นวิมานไถ้ น้ำตำนานนครหงส์ ลำโขงสวยสุดตา งามแก่งฟ้าแก่งจันทร์ ถ้ำแสงธรรม นามเรืองรอง ร่อนทองผ่องทิพย์ ภูเขานันทนา คาบิบัติคู่เมือง ลือเลื่องประเพณีลอยกระทง” ซึ่งพื้นที่อำเภอปากชมนั้นได้ถูกแฝงเรื่องราวที่สะท้อนจิตวิญญาณและสุนทรียภาพของชุมชน อย่างไรก็ตามพื้นที่ที่ตั้งติดกับประเทศ สปป.ลาว โดยแม่น้ำโขงกั้นพรมแดนทำให้เมืองปากชมมีลักษณะทางกายภาพที่เหมาะสมกับการเป็นเมืองท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการมีพื้นที่ธรรมชาติ เป็นจุดเด่นของอำเภอปากชมที่อยู่ติดกับแม่น้ำโขงในอดีตนั้นมีความอุดมสมบูรณ์จึงมักถูกเชื่อมโยงเข้ากับตำนานนครหงส์ที่เล่าต่อกันมาว่า เมื่อก่อนโบราณกาลนั้นได้มีฝูงหงส์เข้ามาหาอาหารกินบริเวณพื้นที่นาของชาวบ้านจำนวนมาก จึงนำมาตั้งชื่อหมู่บ้าน เช่น

“บ้านนาหงส์” และยังมีตำนานที่เล่าถึงลำน้ำหนึ่งว่า ชาวบ้านเรียกว่า “ลำห้วยชม” เป็นเส้นทางเดินทางของนางฟ้าที่มาจากภูฟ้า บริเวณนี้มีต้นไม้ใหญ่เล็กพื้นที่อุดมสมบูรณ์ สรรพสิ่งอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยช่วงวันสงกรานต์ นางฟ้าจะมาเล่นน้ำบริเวณดอนหัวชมร่วมกับ “นางหงส์” ที่อาศัยอยู่นครหงส์อย่างสนุกสนาน โดยได้ผูกมิตรและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน จนเมืองได้ค่อย ๆ ล่มสลายลง ส่วนการเมืองโบราณที่เชื่อมโยงกับตำนานนั้นได้ค้นพบถ้วย ชาม หม้อไหและโครงกระดูกตามหัวไร่ปลายนา ดังที่ชาวบ้านเชื่อว่าในอดีตพื้นที่อำเภopakhamเป็นเมืองที่เคยรุ่งเรืองมาก่อน นอกจากนี้ มีตำนานที่เชื่อมโยงกับแม่น้ำโขงและดอนชมโดยเล่าว่า “มีเศียรพระพุทธรูปจมน้ำอยู่ในแม่น้ำโขงบริเวณดอนชม ชาวบ้านหลายหมู่บ้านรู้ข่าวได้เดินทางไปอัญเชิญไปประดิษฐานในหมู่บ้านของตน แต่ไม่สามารถยกหรือลากขึ้นมาจากแม่น้ำโขงได้ ชาวบ้านหาดเปี้ยได้ศรัทธาและต้องการอารธนามาเป็นพระประจำหมู่บ้าน” ดังนั้นพระมหาเมฆ (ผู้นำฝ่ายบรรพชิต) และนายสิม สีดีผู้ใหญ่บ้าน (ผู้นำฝ่ายคฤหัสถ์) และชาวบ้านก็เอาห้วยผูกเศียรพระแล้วอธิษฐานว่า “ถ้าหากหลวงพ่อยากไปอยู่ที่บ้านหาดเปี้ย ก็ขออาราธนาให้หลวงพ่ขึ้นเรือโดยไม่มีอุปสรรคตามเจตนารมณ์ของชาวบ้านด้วยเถิด” ชาวบ้านจึงยกเศียรหลวงพ่ขึ้นสู่เรืออย่างง่ายดาย และได้อัญเชิญกลับมายังหมู่บ้าน มีการเฉลิมฉลองด้วยการแห่รอบหมู่บ้าน จากนั้นจึงได้สร้างองค์พระพุทธรูปปางสมาธิและนำส่วนเศียรติดตั้งเข้าไปให้สมบูรณ์

Figure 1

An image with aesthetic value depicts the scenery of the Mekong River around Ban Khok Phai in April.

Note. [Photograph], by Phoungmanee, 2024.

จุดเด่นของพื้นที่อำเภopakhamคือมีแม่น้ำโขงกั้นพรมแดนกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (Figure 1) มีตำบลที่อยู่ริมแม่น้ำโขงจำนวน 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลpakhamตำบลห้วยพิชัย ตำบลหาดคัมภีร์ และมีหมู่บ้านจำนวน 11 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหาดเปี้ย บ้านคกไผ่ บ้านpakham บ้านpakniem

บ้านสาว บ้านห้วยทับช้าง บ้านหาดคัมภีร์ บ้านปากมั่ง บ้านคกแก้ว บ้านห้วยขอบ และบ้านห้วยเหียม สำหรับลำน้ำในจังหวัดเลยที่ไหลลงสู่แม่น้ำโขง ได้แก่ แม่น้ำเหือง แม่น้ำเลย แม่น้ำซำ ซึ่งเป็นเส้นแบ่งเขตแดนประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีระยะประมาณทาง 40 กิโลเมตร มีแก่งจันทน์ที่บันทึกว่ามีแนวโซดหินกระจายอยู่กลางลำแม่น้ำโขง มีกระแสที่เชี่ยวกรากที่มีความแรงที่ให้ความรู้สึกถึงสุนทรียภาพการรับรู้ได้ดังเช่น กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรง กล่าวว่า แก่งในแม่น้ำโขงเป็นอันตรายต่อการเดินเรือเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ยังมีบันทึกที่ระบุว่าในพงศาวดารเมืองหลวงพระบาง ราวปี พ.ศ. 1992-1993 สมัยพระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นแผ้ว ได้โปรดให้อัญเชิญพระบางลงเรือจากเมืองเวียงคำขึ้นไปยังเมืองหลวงพระบาง ปรากฏว่าเรือได้ล่มที่แก่งจันทน์ พระบางได้พลัดตกเรือจมหายไปใต้น้ำ ความว่า “...แล้วพระไชยจักรพรรดิแผ่นแผ้วให้ท้าวพระยาลงไปเชิญพระบาง ณ เมืองเวียงคำ ใส่เรือขึ้นมาถึงแก่งจันทน์ได้เมืองเชียงคานเรือล่มพระบางจมน้ำหายไป...” ส่วนปี พ.ศ. 2122 สมัยพระมหาอุปราช พระเจ้าเมืองเวียงจันทน์ เกิดการกบฏ หัวหน้านกบฏอ้างตนเองคือ พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่หายสาบสูญไป พระมหาอุปราชจึงได้ส่งกองทัพไปปราบแต่ไม่สำเร็จ กองทัพของกบฏจึงได้ยกทัพขึ้นมาตีเมืองเวียงจันทน์ โดยพระมหาอุปราชได้ตัดสินใจประหารชีวิตพระธิดา 2 พระองค์ลงเรือขึ้นมาทางเหนือ หวังพึ่งกรุงหงสาวดี แต่เรือพระที่นั่งล่มที่แก่งจันทน์ ทำให้พระมหาอุปราชและพระธิดาสิ้นพระชนม์ ส่วนตำนานขุนบรมราชาธิราช ฉบับวัดท่าม่วง จังหวัดร้อยเอ็ด กล่าวว่า แก่งที่เรือพระที่นั่งของพระมหาอุปราชล่ม จนสิ้นพระชนม์เหนือเมืองเวียงจันทน์ คือ แก่งจันทน์ ดังปรากฏความว่า “...พระมหาอุปราชเจ้าล้านช้างนั้น ก็พ่ายหนีจากเวียงจันทน์ขึ้นมาจากเรือหวังจักเมื่อพึ่งเจ้าฟ้าหงสาวดีดังเก่าแลด้วยแต่ครอบขึ้นมาสอดแก่งจันทน์ เรือก็ล่มจมเสีย ส่วนว่าตนพระมหาอุปราชทั้งราชธิดากุมารธิดาหญิงทั้ง 2 นั้น ก็ลวตตายที่ท่าน้ำเสียที่นั่น ก็ไปตามกรรมแห่งเจ้าพ่อลูกทั้ง 3 หิ้นแล ข้อยเรือบ่ตายรีบแล่นเมื่อเหนือร้องให้รำไรไป มาไหว้ท้าว พระกษัตริย์เจ้าตนชาย แลราชธิดา วินาศก็ฉิบหายตายไปในน้ำเสียแล้ว...” (Sankum, 2023) กล่าวได้ว่าประวัติศาสตร์ของแม่น้ำโขงบนพื้นที่อำเภอปากชมได้ส่งผลทำให้พื้นที่เมืองปากชมมีเรื่องราวที่เหมาะสมต่อการสร้างจุดขายต่อการพัฒนาเมืองปากชมได้

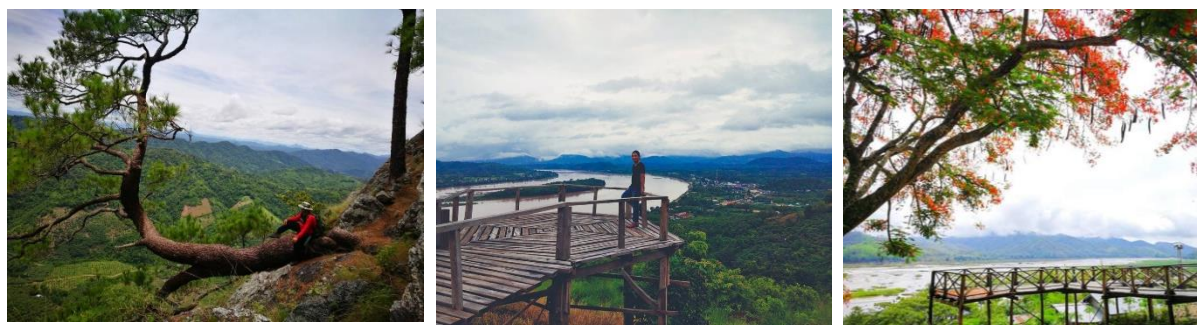
เมืองปากชมมีพื้นที่ธรรมชาติ เช่น ภูซ้องตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ห่างจากแม่น้ำโขง 4 กิโลเมตร สูงจากระดับน้ำทะเล 800 เมตร สามารถมองเห็นทิวทัศน์แม่น้ำโขง และเมืองหมื่น สปป.ลาว จุดแข็งคือความลาดชัน มีต้นสนเอน (Figure 2) ระบบนิเวศน์สมบูรณ์ และประวัติศาสตร์เชิงพื้นที่ เช่น การสู้รบของทหารลาวปฏิวัติราวปี พ.ศ. 2526 มีกองทหารลาวมากกว่า 200 คน ตั้งศูนย์บัญชาการและสร้างบังเกอร์บนพื้นที่ ส่วนการตั้งชื่อนั้น มีการเล่าต่อกันมาว่า “มีชาวบ้านขึ้นไปนอนบนภูเขาและได้ยินคนตีฆ้องเสียงดังกังวาลมาจากบ้านบุสมโนยามคำคีน ชาวบ้านจึงเรียกว่า ภูซ้อง” (Phoungmanee et al., 2018)

ส่วนพื้นที่ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ได้แก่ ศูนย์อพยพบ้านวินัย ที่กลุ่มชาติพันธุ์ม้งจากเมืองเชียงขวาง ได้อพยพหนีสงครามเข้ามา องค์การสหประชาชาติ ได้เปิดศูนย์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 เมื่อเข้ามารวมกันจำนวนมาก ได้สร้างวัดกองห่อเห่าแซ่ (Hmong Culture Temple) ไว้ปฏิบัติศาสนกิจ ปี พ.ศ. 2536

ได้ปิดศูนย์อพยพบ้านวินยลงเนื่องจากมีชาวม้งบางส่วนได้อพยพไปยังประเทศที่ 3 (Jongwattana, 1984) ดังนั้นประวัติศาสตร์ได้ทำให้อำเภอปากชมมีจุดแข็ง ถ้าภาครัฐได้พัฒนาบนฐานการผสมผสานและการจัดการ

Figure 2

(Left) Area atop Phu Kong. (Center) Photography spot on Phu Lamduan. (Right) Viewpoint on Baan Hat Bia Hill.

Note. [Photograph], by Phoungmanee, T., 2024

พื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เหมาะสม เช่น การร่อนคำของบ้านหาดเปี้ย และบ้านปากเนียม ได้เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมการนวดและอาหารพื้นบ้าน จะช่วยสร้างประสบการณ์เชิงคุณค่าทุกมิติ เช่น การนำเรื่องเล่าการร่อนคำมาสื่อสารการท่องเที่ยว โดยตำนานกล่าวว่า “นางทองลูกสาวเจ้าเมืองพญานาคได้พิภพบาดาลของแม่น้ำโขง เป็นเจ้าของทองคำ อาศัยอยู่ภายในถ้ำร่วมกับพญานาคจำนวนมาก นางทองประสงค์ให้ชาวบ้านที่อาศัยริมแม่น้ำโขงที่ยากจน ได้ร่อนคำเอาไปขาย จึงได้อธิษฐานว่า ให้ชาวบ้านที่พยายาม ขยัน และอดทนได้มาร่อนคำนำไปขาย เมื่อมาร่อนคำขอให้ได้เจอ ให้บางคนโชคได้ร่อนคำได้มาก หรือโชคไม่ดีก็ร่อนคำได้น้อย แต่ขอให้ชาวบ้านมีความสุข ผูกพัน สมัคสมานสามัคคีกัน มีน้ำใจต่อกัน แบ่งปันกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเอื้ออาทรต่อกัน ‘ไม่อิจฉาริษยาต่อกัน’ นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ทางวัฒนธรรมการเก็บหินเปี้ยขายที่บ้านหาดเปี้ย ที่เป็นหมู่บ้านอยู่ติดแม่น้ำโขง ชาวบ้านจะเก็บหินนั้นจะอยู่ในช่วงที่แม่น้ำโขงลด โดยได้รับการอนุญาตจากสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีสวนศิลปกรรมโขงที่นำเอาหินเปี้ยมาสร้างรูปทรงนามธรรมติดตั้งกระจายทั่วพื้นที่ มีอาคารจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวขนานไปกับอาคารบ้านเรือนของชาวบ้าน (Figure 3)

พื้นที่ความเชื่อความศรัทธาที่เป็นจุดขายผ่านแนวคิดจุดเช็คอินคือ พื้นที่ลานพญานาคโดยสร้างงานประติมากรรมพญานาคพญานันดรนาคาธิปัตติ 9 เศียร เป็นพญานาคราชที่อยู่ในตระกูลฉัพพะยาปุตตะ มีพระวรกายเป็นสีขาว ปล้องพระนาภี และพระเศียรเป็นสีทอง คนท้องถิ่นนั้นเชื่อว่า พญานาคมีนัย หมายถึง น้ำที่ให้ ความอุดมสมบูรณ์และผู้ปกป้องรักษาผืนแผ่นดิน แผ่นน้ำและบ้านเมือง ส่วนความงามเชิงสุนทรียศาสตร์ได้ถูกนำเสนอผ่านรูปทรงองค์พญานาคสีขาว เศียรสีทองหันหน้าเข้าหาแม่น้ำโขง หล่อด้วยโลหะบรอนซ์ สูง

Figure 3

(Left) Atmosphere of the Mekong River Art Park. (Right) Sculptures made from rocks at Baan Hat Bia.

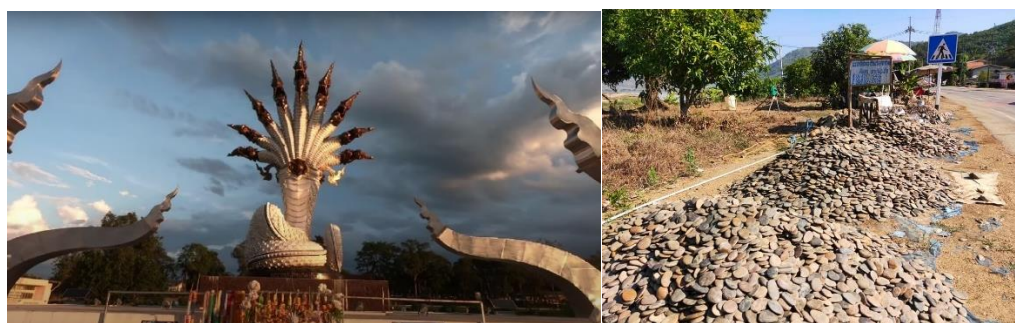

Note. [Photograph], by Phoungmanee, T., 2020

18.9 เมตร สูง 9.9 เมตร จึงเป็นรูปทรงที่ให้ประสบการณ์ทางสุนทรียภาพแก่นักท่องเที่ยวได้ (Figure 4) สำหรับศาลาที่ใช้บูชาพญานาคคือ “กายะ วาจา จิตตัง อะหัง วันทา พญอนันตรนาคาธิบดี ศรีสุทธิเทวา ปูเชมิ” ได้ติดตั้งไว้ในพื้นที่ลานพญานาคให้นักท่องเที่ยวได้สักการะ ส่วนวัดถ้ำแสงธรรมพรหมมาวาส ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าภูเขากว้างและป่าดงปากชม สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 8 (ขอนแก่น) กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช มีเนื้อที่ประมาณ 5,000 ไร่ มีพระอาจารย์เต็งเป็นเจ้าอาวาสและเป็นพระนักปฏิบัติที่ทำให้คนเข้าใจการรักษาป่าให้อุดมสมบูรณ์ จัดตั้งวัดเมื่อวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2531 เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเลยแห่งที่ 2 ตามความเห็นชอบของมหาเถรสมาคมส่งเสริมให้ประชาชนเข้าวัดทำบุญทำทาน รักษาศีลวันพระและวันสำคัญทางศาสนา และยังมีพื้นที่วัดโนนศรีสะอาด มีจุดเด่นที่ใช้เสาไม้ขนาดใหญ่ 60 ต้น สูง 10 เมตร มีเรื่องเล่าว่าเสาไม้แต่ละต้นขนย้ายมาจากหลายแหล่งและหลายช่วงเวลาด้วยการใช้ช้างลาก ล่องมาทางเรือ และลากจูงโดยคน (Figure 5)

Figure 4

(Left) Great Naga area. (Right) Selling the Bia rocks at Chiang Khan-Pak Chom Road.

Note. [Photograph], by Phoungmanee, T., 2024

Figure 5 (Left-Middle) Pavilion at Wat Non Sa-at. (Right) Buddha statue.

Note. [Photograph], by Phoungmanee, T., 2020

แนวทางการพัฒนาอำเภอปากชมสู่เมืองนครหงส์พื้นที่แห่งการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

เมืองนครหงส์เป็นเมืองตำนานที่เป็นจุดขายการท่องเที่ยวของอำเภอปากชม ภาครัฐต้องกำหนด ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมจากบุคลากรทุกภาคส่วนจากต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำดำเนินกิจกรรมวิเคราะห์ ค้นหาและศึกษา เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการวางแผนการพัฒนาพื้นที่อำเภอปากชมให้เป็นพื้นที่การท่องเที่ยวที่น่าถวิลหา เช่น การจัดระบบพื้นที่ พื้นที่การร่อนคำบ้านหาดเปี้ยให้เป็นแหล่งเรียนรู้และกิจกรรมการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาสัมผัสคุณค่าและการตระหนักรู้ถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรมของคนอำเภอปากชมได้ (Khaoprasert et al., 2022) สำหรับแนวทางการพัฒนาอำเภอปากชมสู่เมืองนครหงส์พื้นที่แห่งการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีรายละเอียดดังนี้

1. การกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวปากชมเมืองนครหงส์ของภาครัฐในพื้นที่ โดยใช้อัตลักษณ์ของอำเภอปากชมจากตำนานเมืองนครหงส์ที่เล่าสืบต่อกันมาแบบบูรณาการ มีกลยุทธ์การปรับภาพลักษณ์พื้นที่ให้ชัดเจน กลยุทธ์การพัฒนาสาธารณูปโภคที่สัมพันธ์กับพื้นที่ตามแนวคิดสุนทรียศาสตร์การท่องเที่ยว กลยุทธ์การพัฒนาองค์กรเป็นแหล่งเรียนรู้ กลยุทธ์การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวโรแมนติก (Romantic Route) ผู้นำการพัฒนาจากภาครัฐต้องคิดและค้นหาอัตลักษณ์โดยภาพรวมและเฉพาะพื้นที่ให้มีภาพลักษณ์และกิจกรรมน่าสนใจ การจัดการพื้นที่เมืองต้องเน้นเรื่องราว (Story) และอรรถรสจากการสัมผัสพื้นที่ (Senses) จากนั้นจึงออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว (Simakhajornboon, 2018 ; Wangkum et al., 2024) เช่น พื้นที่บ้านหาดเปี้ยชมสวนศิลป์ริมโขง สัมผัสการเก็บหินและร่อนคำ ส่วนองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ต้องกำหนดยุทธศาสตร์เฉพาะพื้นที่ที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในฐานะเจ้าของวัฒนธรรม ร่วมขับเคลื่อนพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยว อย่างไรก็ดีแนวคิดการบูรณาการจากทุกภาคส่วนในพื้นที่และนอกพื้นที่มีที่ว่าการอำเภอเป็นหน่วยงานหลักด้านงบประมาณและประสานงาน เน้นการมีส่วนร่วมพัฒนาเมืองให้เป็นเมืองสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนอาจวางแผนการสร้างพื้นที่ทางสังคม พื้นที่ทางวัฒนธรรม และพื้นที่ทางสุนทรียภาพ โดยเน้นกิจกรรมการพัฒนาเชิงบูรณาการ (Suraphee & Pimonsompong, 2017; Kumpetch, 2017)

2. การค้นหาแนวทางสร้างสรรค์พื้นที่เมืองท่องเที่ยว ด้วยแนวคิดการสร้างสรรค์สถานที่ (Placemaking) เป็นกระบวนการออกแบบวางแผน การออกแบบบริหารจัดการพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่สาธารณะที่มุ่งปรับปรุงและพัฒนาทรัพยากรที่มีอยู่แล้วให้เกิดประโยชน์สูงสุด พร้อมกับการสร้างแนวคิดและแรงบันดาลใจให้กับคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวได้เข้ามาท่องเที่ยว ด้วยการออกแบบสร้างสรรค์ลักษณะทางกายภาพและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีอัตลักษณ์ของพื้นที่นั้น ๆ Ratanawaraha & Thanapet (2019) กล่าวว่า การออกแบบและวางแผนการพัฒนาเป็นเมืองท่องเที่ยวนั้นต้องพิจารณาการเชื่อมโยงพื้นที่คาบเกี่ยว เช่น พื้นที่ภูเขา พื้นที่แม่น้ำหรือพื้นที่ระหว่างประเทศ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ท่องเที่ยวหลายรูปแบบ อย่างไรก็ตามด้วยพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไป ดังนั้นการพัฒนาย่านที่อยู่อาศัยเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวใหม่ที่มีลักษณะจำลอง หรือการออกแบบรูปแบบของเมืองนครหงส์ใหม่ที่มีทั้งผู้คนและหงส์ปรากฏให้เห็นผ่านการปรับปรุงอาคารบ้านเรือน ถนนหนทางและสาธารณูปโภคให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของพื้นที่

3. การสร้างกระบวนการพัฒนาเมืองท่องเที่ยวปากชมเป็นเมืองนครหงส์ที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยว หน่วยงานพัฒนาชุมชน และหน่วยงานวัฒนธรรมทุกระดับ ตามแนวคิดของ Ratanawaraha & Thanapet (2019) เสนอว่า ควรดำเนินการอย่างเป็นกระบวนการดังนี้ 1) การวิเคราะห์ประเด็นยุทธศาสตร์ของเมืองท่องเที่ยวด้วยวิธีการ SWOT – TOWS การสำรวจแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม เทคโนโลยี เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม การเมืองและค่านิยม (Social, Technological, Economic, Environmental, Political, and Value – STEEPV) ที่มีผลต่อการท่องเที่ยวและการพัฒนาเมือง 2) การสร้างฉากทัศน์เมืองท่องเที่ยวในอนาคตด้วยความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ และการคาดการณ์ เช่น เมืองแห่งดิจิทัลท่องเที่ยว เมืองที่ถูกลิ้มผ่านมาแล้วก็ผ่านไป เมืองต้องรัก ฯลฯ 3) การพัฒนาแบรนด์เมืองท่องเที่ยวให้มีอัตลักษณ์ (Identity) ภาพลักษณ์ (Image) และแบรนด์ (Brand) ซึ่งจะมีผลต่อจำนวนและคุณภาพของนักท่องเที่ยว 4) การกำหนดและสร้างทางเลือกยุทธศาสตร์การพัฒนาเมือง เช่น การพัฒนาเมืองและพื้นที่ติดแม่น้ำหรือพื้นที่ภูเขา โดยประสานประโยชน์การใช้พื้นที่ให้ตอบสนองวัตถุประสงค์หลากหลายและความต้องการของคนหลายกลุ่ม และ 5) การออกแบบเมือง ด้วยการวิเคราะห์ยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองเป็นการออกแบบเชื่อมโยงย่าน พื้นที่สาธารณะ อาคาร สถาปัตยกรรม เฟอร์นิเจอร์สาธารณะบนทางเท้าและถนน การนำองค์ประกอบเชิงการออกแบบ เช่น สี รูปร่าง รูปทรง สี แสงเงาที่สะท้อนอัตลักษณ์และแบรนด์เมืองมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ หลักสำคัญของการออกแบบคือ รูปแบบทางกายภาพและกิจกรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์พื้นที่

ดังนั้นการดำเนินการพัฒนาเมืองปากชมเป็น “เมืองนครหงส์” ที่มาจากตำนานของพื้นที่ ทุกภาคส่วนและประชาชนในพื้นที่จึงต้องร่วมขับเคลื่อนและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีจุดเริ่มต้นที่ให้อาสาและความหวังกับคนในพื้นที่ การจัดการพื้นที่ส่วนบุคคลและส่วนร่วมที่จะเป็นบรรยากาศของเมืองท่องเที่ยวจะต้องมีระบบ ดังที่ Simakhajornboon (2018) และ Ratanawaraha & Thanapet (2019) กล่าวว่า กิจกรรมการมีส่วนร่วมศึกษา สำรวจ และพัฒนาพื้นที่เมืองท่องเที่ยวให้โดดเด่น ส่วนการออกแบบและพัฒนาเมืองนั้นต้องไม่ขัดกับคุณค่าหรือคุณลักษณะพื้นฐานของพื้นที่ ยึดหลักการพื้นฐานความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมที่

สอดคล้องกับบริบทและเงื่อนไขด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ ดังเช่นภาครัฐในพื้นที่กำหนดยุทธศาสตร์และกำหนดพันธกิจงานพัฒนาพื้นที่และการท่องเที่ยวภูลำด่วน หรือบ้านหาดเปี้ย ที่เน้นคนในชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว จึงกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพด้านความรู้ ความเข้าใจ เพื่อให้มีทักษะเป็นเจ้าบ้านที่ดี โฮมสเตย์และที่พัก ผู้สื่อสารความหมาย ผลิตภัณฑ์ชุมชน ส่วนการบริหารจัดการโครงการพัฒนานั้นการทำงานร่วมกับอำเภอปากชม หน่วยงานปกครองท้องถิ่นและสถาบันการศึกษา ส่วนภาคเอกชนเป็นแกนนำหรือสนับสนุนงบประมาณ ความรู้ พื้นที่ส่วนบุคคลเป็นพื้นที่ท่องเที่ยว หรือเป็นผู้ประสานความร่วมมือกับภาคสังคม ให้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยว ด้านประชาชน ได้แก่ แม่ค้า พ่อค้า ครูอาจารย์ นักเรียน ข้าราชการ ผู้ประกอบการร้านค้า เป็นองค์ประกอบของเมืองนครหงส์ ต้องมีจิตใจให้บริการ (Service Mind) มีทักษะการสื่อสารและพร้อมต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยความยินดี ซื่อสัตย์ จริงใจ และรับผิดชอบหน้าที่ของตนเองอย่างแข็งขัน สามารถเล่าเรื่องเมืองนครหงส์ได้ ส่วนกลุ่มการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จะต้องสร้างเครือข่ายความร่วมมือในมิติการจัดการ มิติความรู้ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ มิติกิจกรรมที่มีอัตลักษณ์ มิติการตลาดและการประชาสัมพันธ์ โดยจัดทำแผนการบริหารจัดการที่ชัดเจน การเชื่อมโยงกับภาครัฐให้เป็นพี่เลี้ยงหนุนเสริม การประสานงานสื่อมวลชนและกลุ่มจัดการท่องเที่ยวนอกพื้นที่ให้ร่วมขับเคลื่อน ซึ่ง Simakhajornboon (2018) ให้ข้อเสนอแนะว่า กลุ่มการจัดการท่องเที่ยวต้องพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่และปรับภาพลักษณ์ผลิตภัณฑ์เก่าให้สอดคล้องกับเมืองท่องเที่ยว โดยเฉพาะการสร้างแบรนด์ที่ต้องให้นักท่องเที่ยวรู้สึกถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นและมีภาพลักษณ์ทันสมัย สวยงามท้าทายประสบการณ์ท่องเที่ยวอย่างมีคุณค่าและทรงพลัง

สรุป

การพัฒนาพื้นที่อำเภอปากชมเป็นเมืองท่องเที่ยวด้วยการใช้อัตลักษณ์เมืองนครหงส์นั้นภาครัฐในพื้นที่ เช่น อำเภอปากชม เทศบาล องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และสถาบันการศึกษา เข้ามาร่วมกำหนดนโยบายและร่วมกันสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองปากชมให้เป็นเมืองนครหงส์ โดยมีจุดในมิติธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ประเพณี วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีกระจายอยู่ทุกพื้นที่ของอำเภอปากชม สำหรับการขับเคลื่อนให้สัมฤทธิ์ผลนั้นต้องมีการกำหนดและวางแผนงบประมาณสำหรับพัฒนาศักยภาพของพื้นที่และคนอย่างต่อเนื่อง เช่นเดียวกับการใช้องค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมากำหนดอัตลักษณ์และนำมาพัฒนาพื้นที่กายภาพของความเป็นเมืองให้ชัดเจน บนฐานแนวคิดสุนทรียศาสตร์และการออกแบบสร้างสรรค์พื้นที่เมืองปากชมในฐานะพื้นที่ที่มีรากเหง้าทางความคิด ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวัฒนธรรมในหลากหลายรูปแบบ อำเภอปากชมในฐานะหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทขับเคลื่อนพื้นที่ให้เป็นเมืองท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จึงต้องดำเนินการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวอำเภอปากชมให้เป็นเมืองนครหงส์ ที่มีเป้าหมาย 5 ด้านคือ (1) ด้านจุดมุ่งหมาย จากความต้องการให้เกิดขึ้น เช่น ความดั้งเดิม สร้างภาพลักษณ์ใหม่ การสร้างและพัฒนาพื้นที่ เช่น พิพิธภัณฑ์ชุมชน เมือง ที่อยู่อาศัย และวิถีชีวิตคนให้โดดเด่น (2) ด้านการบริหารจัดการ โดย

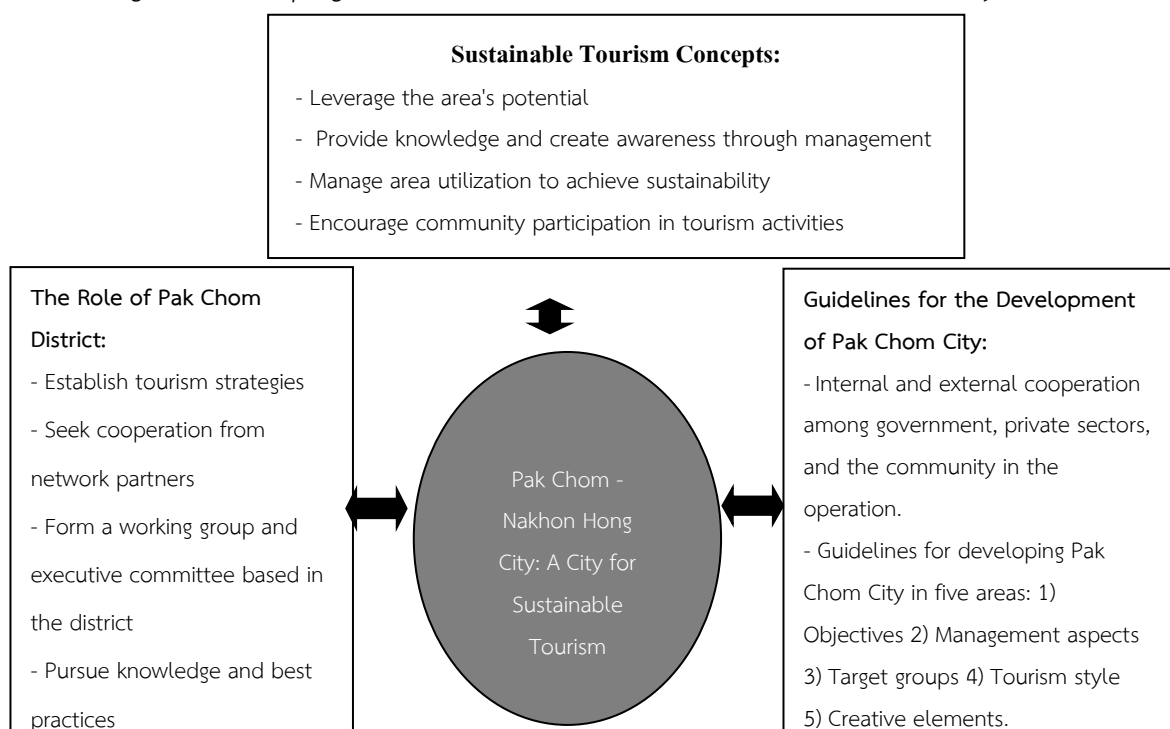
กำหนดเป้าหมายการพัฒนาพื้นที่ และคนที่เน้นเรื่องสุนทรียภาพ (3) ด้านกลุ่มเป้าหมาย กำหนดและวางตำแหน่งกลุ่มนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาสัมผัสทางสุนทรียภาพ (4) ด้านรูปแบบการท่องเที่ยว เน้นอัตลักษณ์ท้องถิ่น และ (5) ด้านการสร้างสรรค์ ด้วยกิจกรรมที่มีคุณค่าและคนในพื้นที่ได้เรียนรู้และภาคภูมิใจ อย่างไรก็ตาม การจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวนั้นอาจต้องพัฒนาและสร้างขึ้นมาใหม่ให้มีอัตลักษณ์ เอกลักษณ์และการสร้างการจดจำจากแตกต่าง น่าสนใจและโดดเด่นกว่าพื้นที่อื่น ๆ

องค์ความรู้ใหม่

อำเภอปากชมเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตและธรรมชาติของจังหวัดเลยเป็นพื้นที่ที่ภาครัฐภาคเอกชนและสถาบันการศึกษาได้มีนโยบายและยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนอำเภอปากชมให้เป็นพื้นที่การท่องเที่ยวที่มีอัตลักษณ์จากพื้นที่ตั้งที่มีพรมแดนติดกับประเทศ สปป.ลาว จึงเป็นจุดเด่นที่ถูกนำมาสร้างเป็นจุดขายตามมุมมองของนักท่องเที่ยวที่กล่าวว่าเมืองปากชมเป็นเส้นทางท่องเที่ยวสายโรแมนติก การมีจุดแข็งประเด็นประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับแม่น้ำโขง ความต้องการพัฒนาเมืองปากชมให้เป็นเมืองท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจึงเกิดขึ้นในกลุ่มคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว โดยใช้ตำนานเมืองนครหงส์นำมาออกแบบและสร้างฉากทัศน์การเป็นเมืองท่องเที่ยว โดยการออกแบบและพัฒนาเมืองต้องมีกลยุทธ์การพัฒนาเมือง ใช้หลักการออกแบบเมือง (Urban Design) เช่น บริเวณสวนสาธารณะ ลานพญานาค และพื้นที่บ้านหาดเปี้ย ด้วยการออกแบบปรับปรุงสถาปัตยกรรมและเฟอร์นิเจอร์ถนนและทางเท้าในทุกพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยว แนวคิดเมืองนครหงส์ที่มีความสวยงาม รมรื่นศิวิไลซ์ มุ่งตอบโจทย์ด้านการท่องเที่ยวเป็นหลัก

Figure 6

Knowledge in Developing Pak Chom District into a Sustainable Tourism City.

เอกสารอ้างอิง

- Choibamroong, T. (2011). *Wisdom for creative local development*. Bangkok: King Prajadhipok's institute.
- Jongwattana, N. (1984). Indochina refugees in Thailand and family planning. *Social science journal*, 22(1), 39-59.
<https://digital.car.chula.ac.th/cgi/viewcontent.cgi?article=1507&context=cujss>
- Khaoprasert, C., Iamniran, T. & Thongdang, H. (2022). Communication pattern for knowledge management to promote healthy tourism by community at Huaihiam village, Pakchom district, Loei province. *Dhurakij Pundit communication arts journal*, 6(2), 318-341. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/dpuca/article/view/256666/171986>
- Kumpetch, J. (2017). The creativity of Sukhumvit area in Bangkok metropolitan. *The journal of social communication innovation*, 5(1), 42-50. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jcosci/article/view/94962/74193>
- Phoungmanee, T., Fang-sub, P. & Charoensuk, K. (2018). Participatory of Phukong tourism management in Pak Chom municipality area, Pak Chom district, Loei province. The national academic conference Phayao research No. 7. University of Phayao. pp. 1760-1773.
- Phoungmanee, T., Sriryparimar, N., Charoensuk, K. & Jaingamdee, P. (2022). Historical area and culture of Si Chan Temple, Na Aor village, Mueang district, Loei province: The management of learning sources and community tourism. *Ganesha journal*, 18(2), 116-131. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/pikanasan/article/view/258007>
- Ratanawaraha, A. & Thanapet, K. (2019). *Urban design and development guidelines for tourist cities towards Thailand 4.0: Case studies of Phuket, Chiang Rai, and Phatthalung*. Bangkok: Thailand research fund (TRF).
- Sankum, T. (2023). "Kaeng Chan" is one of the most dangerous rapids in the Mekong River. That is recorded in history. https://www.silpa-mag.com/history/article_108926.
- Simakhajornboon, P. (2018). The managing guideline of Tambon Bangtaboon municipality area as a slow tourism destination. *Veridian E-Journal Silpakorn University*, 11(1), 1924-1943. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/120916/93391>

- Srichanthawong, P. (2022). A study of sacred narratives in Loei province regarding the roles of cultural interpretation and natural management. *Research and development journal*, 18(93), 89-99. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/researchjournal-lru/article/view/260012>
- Suraphee, W. & Pimonsompong, C. (2017). Slow tourism destination development in Southeast Asia: Case study Nan province of Thailand and Luang Prabang province of Laos PDR. *Journal of Southern technology*, 10(1), 1-9. https://so04.tci-thaijo.org/index.php/journal_sct/article/view/86960
- Wangkum, S., Sununta, P. & Konwong, S. (2024). Development of creative tourism activity areas of Nam Cham sub-district, Muang Phrae district, Phrae province. *Journal of Lanna societies*, 2(1), 2-16. <https://so13.tci-thaijo.org/index.php/jls/article/view/517/373>